

Мамонтова Н.А.

Інформаційне забезпечення аналізу показників фінансової стійкості підприємства

Економічні перетворення при переході до ринкових відносин вимагають пошуку нових форм господарювання і управління підприємством, які значно підвищують обсяги виробництва і реалізації продукції, її конкурентноспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках, а також дозволяють отримати додаткові прибутки.

Умовою життєдіяльності підприємства та основою його розвитку конкурентному ринку є стабільність (стійкість).

Стойка діяльність підприємства залежить як від внутрішніх можливостей ефективно використовувати всі наявні в його розпорядженні ресурси, так і від зовнішніх умов (податкова (кредитна, цінова) політика держави та ринкова кон'юнктура).

Джерелом інформації для аналізу фінансової стійкості є бухгалтерський баланс і додатки до нього, статистична і оперативна звітність.

За сферою доступності інформацію можна поділити на відкриту і закрити (секретну). Інформація, яка міститься в бухгалтерській і статистичній звітності, виходить за межі господарюючого суб'єкту і є відкритою інформацією. Кожний господарюючий суб'єкт розробляє свої планові показники, норми, нормативи, тарифи, ліміти, систему їхньої оцінки і регулювання фінансової діяльності. Ця інформація становить його комерційну таємницю, а інколи і «ноу-хау».

Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, складених на основі даних фінансового обліку з метою надання внутрішнім і зовнішнім користувачам інформації про фінансову стійкість підприємства у формі, зручній і зрозумілій для прийняття цими користувачами певних ділових рішень. Крім фінансового обліку в бухгалтерії західних компаній існує виробничий облік, дані якого використовуються підприємством для внутрішнього управління і не тільки не призначені для зовнішніх користувачів, але і є комерційною таємницею і оберігається законом.

Фінансова звітність в умовах ринку представляє інтерес для двох груп зовнішніх користувачів: безпосередньо зацікавлених у діяльності підприємства і посередньо зацікавлених у ній. До першої групи належать такі користувачі:

- існуючі і потенційні власники коштів підприємства, яким необхідно визначити збільшення або зменшення частки власних коштів підприємства і оцінити ефективність використання ресурсів керівництвом підприємства;

- існуючі і потенційні кредитори, які використовують звітність для оцінки доцільності надання або пролонгації кредиту, визначення умов кредитування, посилення гарантій повернення кредиту, оцінки довіри до підприємства як до клієнта;

- постачальники і покупці, які визначають надійність ділових зв'язків з даним клієнтом;

- держава, перш за все, в особі податкових органів, які перевіряють правильність складання звітних документів, розрахунку податків, визначають податкову політику;

- службовці підприємства, які цікавляться даними звітності з точки зору рівня їхньої заробітної плати і перспектив роботи на цьому підприємстві.

Друга група користувачів фінансової звітності – це ті, хто безпосередньо не зацікавлений у діяльності підприємства. Однак вивчення звітності для них необхідне для

того, щоб захистити інтереси першої групи користувачів звітності. До цієї групи належать:

- аудиторські служби, які перевіряють відповідні дані звітності до відповідних правил з метою захисту інтересів інвесторів;

- консультанти з фінансових питань, які використовують звітність з метою вироблення рекомендацій своїм клієнтам стосовно розміщення їхніх капіталів у те чи інше підприємство;

- біржі цінних паперів, які оцінюють інформацію, представлену в звітності, при реєстрації відповідних фірм, які приймають рішення про призупинення діяльності будь-якої компанії і оцінюють необхідність зміни методів обліку і складання звітності;

- законодавчі органи;

- юристи, які потребують звітну інформацію для оцінки виконання умов контрактів, дотримання законодавчих норм при розподілі прибутку і виплаті дивідендів;

- преса і інформаційні агенства, які використовують звітність для підготовки оглядів, оцінки тенденцій розвитку, аналізу діяльності окремих компаній і галузей, розрахунків узагальнюючих показників фінансової діяльності;

- торгово-виробничі асоціації, які використовують звітність для статистичних узагальнень по галузях і порівняльного аналізу і оцінки результатів діяльності на галузевому рівні;

- профспілки, зацікавлені в звітній інформації для визначення своїх вимог стосовно заробітної плати і умов трудових угод, а також для оцінки тенденції розвитку галузі, до якої відноситься це підприємство.

До внутрішніх користувачів звітності відносяться вище керівництво підприємства, а також менеджери відповідних рівнів, які за даними звітності визначають потреби у фінансових ресурсах, оцінюють правильність прийняття інвестиційних рішень і ефективність структури капіталу, визначають основні напрямки політики дивідендів, складають прогностичні форми звітності і здійснюють попередні розрахунки фінансових показників наступних звітних періодів, оцінюють можливості злиття з іншою фірмою або її придбання, структурної реорганізації підприємства.

В умовах ринкової економіки коло користувачів звітності значно ширше, ніж в умовах планово-адміністративної системи, де єдиним зовнішнім і внутрішнім користувачем звітності була держава або у формі вищестоячих ланок управління (Міністерства, податкові органи, статистичні служби), або в особі керівництва підприємства, яке було орієнтоване на виконання державних планів і завдань. Держава також була єдиним «зовнішнім» джерелом фінансування підприємства, чи це було бюджетне фінансування або державний кредит. Подібні відмінності викликають великі складності в процесі реформування звітності вітчизняних підприємств з метою досягнення відповідності цієї звітності вимогам ринкової економіки з урахуванням її попереднього характеру. Адже в нових умовах звітність, крім інструменту оцінки централізованих планових завдань, зведення статистичних даних і розрахунку податкових відрахувань, повинна стати засобом взаємодії підприємств і ринку з тією метою, щоб ринок став ефективним джерелом фінансових ресурсів для підприємства. Проте для цього ринок в особі інвесторів і кредиторів повинен мати відповідну інформацію про діяльність підприємства, яка свідчить про вигідне вкладення в нього капіталу. Така інформація повинна бути перш за все достатньо повною, яка викликає довіру, і зрозумілою. Наявність такої інформації у формі фінансової звітності особливо важлива в умовах масової привати-

зації, коли формується надзвичайно широке коло дрібних акціонерів, - це дозволило б підвищити довіру до реформ і прискорило б формування цивілізованої ринкової інфраструктури.

Фінансова звітність складається з різною періодичністю. Найбільш оперативна інформація міститься в щоденних зведеннях. Ця інформація сконцентрована в банківських установах, які обслуговують підприємство. Основні форми звітів представляють раз у квартал. Але упродовж року показники діяльності коректуються, тому річний звіт – це підсумковий документ, який приймають за основу при наступних порівняннях, виявленні тенденції і динаміки, визначенні перспектив розвитку. Річні звіти проходять аудиторську перевірку і тому більш достовірні.

Основне джерело інформації – це баланс підприємства за результатами фінансово-господарської діяльності. Він містить в узагальненій формі відомості про стан фондів грошових засобів, платежів і розрахунків, зобов'язань і поступлень на певну дату (кінець кварталу або року). Важливу роль в аналізі фінансової стійкості підприємства відіграє також і звіт про фінансові результати, а також звіт про фінансово-майновий стан підприємства, звіти про рух фондів, про дебіторську і кредиторську заборгованість, склад нематеріальних активів, наявність і рух основних засобів, фінансові вкладення, рух валютних коштів.

Окремі статті бухгалтерського балансу безпосередньо вказують на загрозований фінансовий стан підприємства. За своїм значенням індикатори фінансового стану відрізняються і їх доцільно об'єднати в дві групи:

в першу - включити статті бухгалтерського балансу, що свідчать про вкрай незадовільну роботу підприємства;

в другу - статті, що сигналізують лише про певні недоліки в роботі підприємства.

Статті першої групи - «збитки минулих років» (ст. 485), «збитки звітного року» (ст. 490), «короткострокові кредити та позики, що непогашені в строк» (ст. 620) свідчать, що підприємство не змогло погасити заборгованість і обумовлюють необхідність їх аналізу за попередні роки. Їх наявність у минулому році і зростання у звітному році характеризує хронічно незадовільну роботу підприємства. Відсутність цієї заборгованості в попередніх балансах обумовлює необхідність з'ясування причин їх появи у бухгалтерському балансі за звітний рік, оцінки труднощів та їх наслідків в майбутньому.

Статті другої групи вимагають певної розшифровки. Про погіршення фінансової стійкості підприємства свідчать також деякі несприятливі співвідношення між окремими статтями. Незадовільний стан статей другої групи може мати місце в балансі не лише збиткового, а й рентабельного підприємства, причому, недоліки в роботі наявні, в замаскованому виді впливають на ряд балансових статей. На нашу думку, це пояснюється не фальсифікацією даних, (хоч це не виключається), а існуючою методикою складання балансу, у відповідності з якою багато балансових статей носять комплексний характер. Зокрема, це стосується статей, які відображають дебіторську й кредиторську заборгованість. Наприклад, статті «Розрахунки з дебіторами за товари, роботи й послуги» (ряд. 170, 180), «Розрахунки з персоналом за іншими операціями» (ряд. 210) можуть включати невиправдано велику дебіторську заборгованість. В умовах несвоєчасних розрахунків, особливо характерних для нинішнього стану вітчизняної економіки, неплатежі дебіторів можуть досягти критичних розмірів. Взагалі різкі коливання дебіторської заборгованості служать тривожним симптомом. Значне зростання зазначених статей може бути викликане або непродуманою політикою реалізації по відношенню до

покупців, нерозбірливим вибором партнерів, загостренням неплатоспроможності і навіть банкрутством деяких споживачів (замовників), або непомірно високими темпами нарощування обсягів продаж. Однак і різке скорочення дебіторської заборгованості може бути наслідком негативних моментів у взаємовідносинах з клієнтами. Дебіторська заборгованість може істотно знизитись внаслідок того, що споживачі продукції намагаються швидше розрахуватися з боргами, щоб далі не мати справу з цим підприємством.

За зовнішніми змінами статей дебіторської заборгованості можуть стояти багато причин: надмірна концентрація продаж по незначній кількості покупців, банкрутство окремих споживачів, скорочення ринку, що змушує підприємство йти на все більші поступки споживачам, тощо. Певна частина дебіторської заборгованості може, насправді, виявитись недостачами, крадіжками і витратами від псування товарно-матеріальних цінностей.

Тривожним сигналом може служити також і значне зростання кредиторської заборгованості по статтях пасиву «Розрахунки з кредиторами»: «За товари, роботи й послуги» (ряд. 630, 640), «По векселях виданих» (ряд. 650), «Розрахунки з бюджетом» (ряд. 670), «По оплаті праці» (ряд. 700). Глибший аналіз може виявити несприятливі зміни кредитної політики по відношенню до підприємства з боку окремих кредиторів та постачальників, побачити фінансові труднощі, які не дозволяють підприємству своєчасно розрахуватися з бюджетом і кредиторами, а також зі своїми працівниками по зарплаті, акціонерами, тощо.

Цінну інформацію про зрушення у фінансових засобах підприємства за звітний період можна отримати, аналізуючи структуру активів і пасивів балансу. Для цього суму підсумків по розділах виражають у процентах до загальної суми підсумку балансу. Такий підхід називають вертикальним аналізом балансу. Далі порівнюють структуру балансу на початок і кінець року.

Оперування відносинами, дольовими показниками має ту перевагу, що в певній мірі вдається уникнути викривлень абсолютних фінансових показників, що відносяться до різних періодів. Негативні моменти, які можуть виявитись при такому вертикальному аналізі балансу, полягають: 1) у зменшенні частки основних засобів і грошових коштів та збільшенні долі запасів; 2) скороченні частки джерел власних засобів і зростанні ваги позичкових засобів і кредиторської заборгованості.

Література

1. Бернстайн Л.А. Анализ финансовой отчетности: Теория, практика и интерпретация. / Перевод с английского. - Москва, Финансы и статистика, 1996. - 623 с.
2. Верига Ю., Пшенична А. Особливості аудиту бухгалтерського балансу // Бух. учёт. - 1997. - № 11 - С. 25 - 28.
3. Заруба О.Д. Банківський менеджмент та аудит. - К.: «Видавництво Лібра», 1996. - 224 с.
4. Ефимова О.В. Анализ финансовых результатов и эффективности использования имущества. // Бух. учёт. - 1994. - № 1. - С. 8 - 14.
5. Макаров А.С., Мизиковский Е.Л. Оценка структуры баланса и несостоятельности предприятия. // Бух. учёт. - 1996. - № 3.
6. Попова Н.А. Финансово - экономический анализ отчетности предприятий в развитых странах. // Финансы. - 1995 - № 6.
7. Финансовая отчетность: Реальная картина состояния бизнеса. - М.: Дело, 1996. - С. 158.